

Základy středolatinisk é literatury

Hagiografie

1. 11. 2022

Hagiografie

- Legenda
 - Nejoblíbenější a nejrozšířenější středověký hagiografický literární útvar
 - Vývoj
 - Původ: aretalogická vyprávění (pozdní antika, 2. stol. n.l.)
 - Návaznost na antický dobrodružný román, novelistiku, biografii
 - Tendence ke stále větší schematičnosti vyprávění, četné užívání topoi
 - Legendy se mění v průběhu středověku – důraz na jiné ctnosti, zázraky apod.
 - Vliv prvků lidového vyprávění – bombastické události a zázraky
 - Čím je vyprávění senzačnější, tím je legenda pravděpodobně mladší
- Do hagiografie lze zařadit i další literární útvary, jsou –li zaměřeny na světce – exempla, kázání...

Ant. Vivarini (+1484):
Narození sv. Augustina

Giuseppe de Ribera:
Stigmata sv. Františka (1642)

Stefan Lochner (+1451): Umučení sv.
Bartoloměje

Neporušené ostatky sv. Marie
Elekty, zakladatelky Bosých
karmelitek, (+1663) v kostele
sv. Benedikta na Hradčanech

Jak legendy vypráví o životě světce?

Narození a mládí světce

- Okolnosti narození,
neobvyklá zbožnost
dětském věku

Světčův dospělý život

- Ctnosti
- Zásluhy a dobré
skutky

Světčova smrt

- Umučení
(mučedníci)
- Zázraky
doprovázející
světčovu smrt

Translatio

- Zázraky
doprovázející
převoz světčova
těla

Proč se legendy psaly a jak je interpretovat?

- Funkce legendy
 - Morální poučení a povznesení posluchačů / čtenářů
 - Zábavná funkce
 - Legendy jako součást liturgie
 - často účelová tvorba legend – součást kanonizačního procesu, snaha o získání prestiže (zakládání biskupství, arcibiskupství atd.)
- Legenda jako historický pramen?

Jakub z Voragine (1236-1298): *Legenda aurea* (Zlatá legenda)

- Jakub z Voragine – dominikán, teolog a kazatel, arcibiskup v Janově
- *Legenda aurea*
 - Nejvýznamnější středověká sbírka legend
 - Korpus legend o jednotlivých světcích, které kolovaly Evropou 12. a 13. stol.
 - Velmi rozšířena a oblíbená, překládána do národních jazyků
 - Vlivem lokálních úprav a dodatků v podobě regionálních světců původní text narostl cca o polovinu
 - Staročeská varianta – tzv. Staročeský pasionál
 - Podkladem pro překlad česká latinsky psaná verze *Legenda aurea*
 - Doplněn o české světce – Cyrila a Metoděje, Václava, Ludmilu, Vojtěcha atd.
 - Tři rukopisy ze 14. století

Ukázka: umučení sv. Lucie

<Římský konzul> Paschasius <Lucii> pohrozil: „Nechám tě zavést do nevěstince, tam tě znásilní a ztratíš Ducha svatého.“

Lucie na to řekla: „Tělo se poskvrní jen tenkrát, jestliže duše souhlasí, nebo; necháš-li mě znásilnit proti mé vůli, má čistota se zdvojnásobí a bude korunována. Nikdy však nebudeš moci donutit mou vůli k souhlasu. Hle, mé tělo je připraveno k jakýmkoli útrapám. Co váháš? Začni, ďáblův synu, uspokojovat svou touhu po trýznění.“

Tu zavolal Paschasius kuplíře a řekl jim: „Pozvěte všechny lid a nech; ji hanobí tak dlouho, dokud nezemře.“

Když ji však chtěli odvléci, Duch svatý jí dal takovou váhu, že jí vůbec nemohli hnout. Paschasius dal zavolat tisíc mužů a svázat ji na ruku i na nohu, oni však nebyli schopni jí pohnout. Tu použil vedle tisíce mužů ještě tisíc párů volů, avšak dívka Páně zůstala nepohnutá. Zavolali tedy mágy, aby jí hnuli z místa svým zaříkáváním, nebylo to však možné.

Tu řekl Paschasius: „Jaká jsou to kouzla, že tisíc mužů není s to pohnout jednou dívkou?“

Lucie mu řekla: „To nejsou kouzla, ale Kristovo dobrodiní. Použiješ-li jich deset tisíc, uvidíš mě na témž místě jako předtím.“

Podle výmyslu některých lidí Paschasius věřil, že lze kouzla zahnat močí, proto poručil, aby ji polili močí, a když ani pak nebylo možné jí pohnout, zmaten poručil zapálit kolem ní velký oheň a polít ji smůlou, pryskyřicí a vroucím olejem.

Lucie mu řekla: „Dosáhla jsem odkladu svého umučení, abych věřící zbavila strachu z utrpení a nevěřící hlasu, jímž by se mi posmívali.“

Zavraždění sv. Ludmily v Dalimilově kronice, Pařížský zlomek, 14. stol.

Legends o českých světcích

- Rozšíření křesťanství na českém území – vznik nejstarších literárních památek
 - 60. léta 9. století – staroslověnské památky (podnět od vládců Velké Moravy)
 - Od pol. 10. století se více prosazuje latina; další rozvoj podnícen založením pražského biskupství (973)
- Nejstarší česká latinsky psaná tvorba – legendy o českých světcích
 - Cyrilometodějské
 - Václavsko-ludmilské
 - Vojtěšské
 - Prokopské

Cyriľometodějské legendy

- Staroslověnské (9. stol.) – Pannonské legendy
- **Italská legenda** (též Římská; zač. 12. stol.)
 - Incipit *Tempore igitur, quo Michael imperator*
 - O sv. Konstantinovi, na základě staroslověnských životopisů
 - Autor: Lev z Ostie (+1150)
- **Moravská legenda** (13. století)
 - Vznik v českých zemích
 - Prameny: Italská legenda, Kristiánova legenda
- **Beatus Cyrillus** (12./14. stol.?)
 - Zamlčuje staroslověnskou tradici
 - Souvislost s belgickou legendou o sv. Livienovi (11. stol.)? Nebo naopak pramen pro Kristiánovu legendu?

OPRAŠKI SČESKÍ HISTORJE JAK DOŽLI NA VLEKLÚ MORAVU

Václavsko-ludmilské legendy

- Staroslověnské legendy (např. První, druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu)
- ***Crescente fide*** (10. stol.)
 - Dvě recenze – bavorská (vznik v klášteře sv. Jimrama v Řezně), česká (v Praze)
 - Inspirace legendou Arbea z Freisingu o sv. Jimramovi (2. pol. 8. stol.)
 - Základní legenda pro pozdější václavské legendy
 - Adaptace zařazena do *Legenda aurea*
 - Stručná, nepřiliš rétorizovaná

Proto <Václav> v době žní, vstáváje ještě za noci, tajně vycházel do polí, požínal pšenici, nosil ji na ramenou do svého domu, zde mlátil, v mlýncích smílal a mouku přesíval. Podobně ještě za hluboké noci brával s jediným panošem vědro a chodil pro vodu, při jejím čerpání říkal slova: „Ve jménu Otce i Syna i Duchu svatého“, nosil ji domů a z ní i z připomenuté mouky pekl oplatky.

Stejně tak s věrným služebníkem chvátal za nočního ticha na svou vinici, zde česali hrozny, hustě je nakladli do putny, skrytě nosili do jeho světničky, tam lisovali víno v lisu a nalévali do džbánu. A to vše dělal proto, aby tak mohli kněží přinášet Pánu oběť spásy.

Franz Joseph Lederer (1676-1733): biskup Arbeo z Freisingu

Václavsko- ludmilské legendy

- **Gumpoldova legenda** (před 1006)
 - Autorem Gumpold, biskup v Mantově
 - Wolfenbüttelský kodex – na objednávku Emmy, manželky Boleslava II.
 - Vychází z *Crescente fide*
 - Silně rétorizovaná

Gumpoldova legenda

Také když nadešla vedra žňová, za bezpečného ticha nočního sám na políčku požínal srpem hrsti pšenice, vázal a těžký snop nakládal na svá ramena, potom skryl v odlehlém koutě domu; tam mlátil, protřásal zrní svatými rukama pečlivě na řešetu, až je dočista zbavil polní příměsi, načež je drtil mezi kameny; tuto mouku zadělal, pokropiv ji vodou, kterou vlastnoručně - za asistence pouze chlapcovy - vědrem navázil a vzýváním pravé Trojice požehnal, z nekvašeného těsta sám se jal bez cizí pomoci péci hostie, které rukama kněží měly být obětovány při mši.

Rozvažuje však u sebe, že dosud neučinil dosti pro oběť mše svaté, a nacházeje zalíbení v hořkosladké poslušnosti, které, jak věděl, Bůh dává přednost před oběťmi, když s postupem roku nadešlo vinobraní, zavolav potají svého již jmenovaného a nadmíru věrného služebníka, přeskakoval v noci plot vinice; a naplniv košíky zavěšené oběma na zádech, až se prohýbali, vrátil se s chvalitebným lupem do komůrky v odlehlém křídle paláce, jemu nad jiné drahé. Potom zajistiv dveře příbytečku ze všech stran obezřelým zastrčením závor, roztíral paličkou hrozny v nádobě přiměřené této malé sklizni hroznů, a vylisovav šťávu mladého moštu. Přes lněný sáček pečlivým mačkáním svých svatých rukou procedil čirý mok; a naliv víno s vědomím toliko panošovým do dvojuchého džbánu a dobře uloživ, rozdělil je k podivuhodnému přijímání svátostí mezi kněze své země spolu s oplátkami, jež v péči o vznešenost mše svaté sám upekl.

Ó nerozvazatelné pouto neporušitelné víry kolem hrudi zcela nevinné! Ó nejhrolivější následovníku chvalitebné poslušnosti! Ó podivuhodná pokora knížete, nestydící se podstoupiti pro lásku k Bohu služebníkům! Rozjímaje o hlubokých nebeských tajemstvích, jež v srdci mu utkvěla, velebnou a spasitelnou obětí těla a krve Páně s takovou vroucností ctil a miloval, že pro oslavení nebeské oběti, nákazu viny smývající, nejen stálostí víry bojoval, nýbrž i hrubou prací po způsobu venkovského otroka a zbožnou štedrostí vůči kněžím činně se podílel na mystériu nejčistějšího pramene spásy.

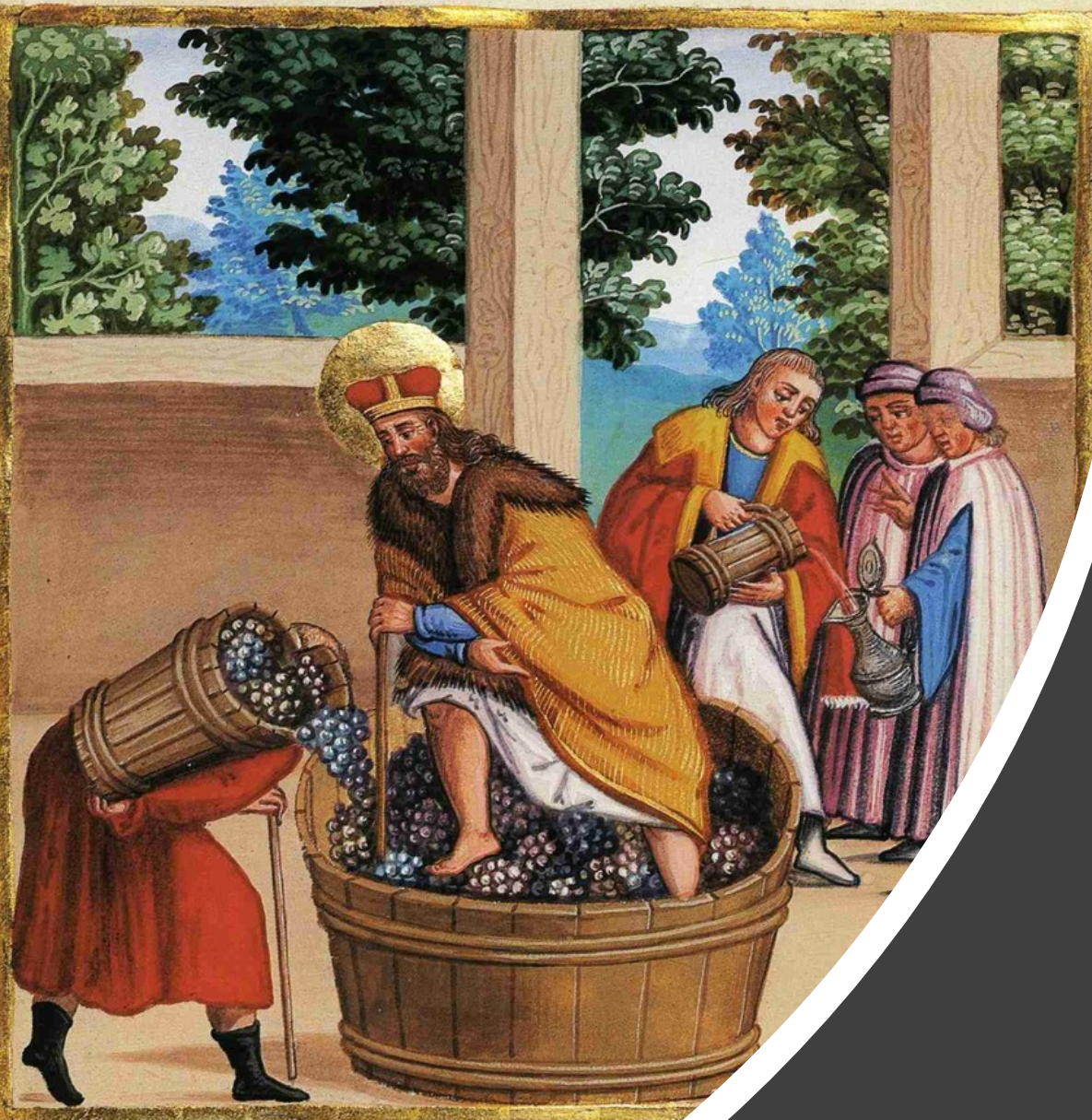

Dne qm. r. Inev. C. uag. f. b. Quatuor cor. d. i. u. m.
Hec e. uer. a. p. t. e. s. t. a. m. e. n. t. u. m. C. e. r. t. a. m. m. a. g. n. a. m. S. c. i. m. e. n. t. u. m.
O. m. n. i. s. e. v. a. v. e. r. t. u. s. c. a. r. n. i. f. i. c. i. u. s. T. h. e. o. d. o. r. i. u. s. I. h. e. s. u. s. p. l. e. g. e. s. c. a. r. e. t.
I. h. e. s. u. s. I. u. s. t. u. s. g. e. n. t. i. l. i. t. e. r. e. s. i. d. u. i. a. n. i. m. e. s. O. m. n. i. a. I. u. s. t. i. t. i. a. d. e. d. u. x. i. t.
I. n. e. v. a. I. u. s. t. i. c. o. r. s. u. u. l. t. i. m. S. I. u. d. m. i. l. e. R. e. g. n. u. m. m. u. n. d. i.
S. u. m. m. i. I. n. i. t. i. e. a. I. n. e. v. a. S. u. m. m. e. e. o. m. n. i. u. m. I. n. v. i. t. R. e. g. e.
u. i. r. g. i. n. i. u. m. S. u. m. m. u. s. c. e. n. d. a. t. e. s. q. u. i. I. n. i. t. i. e. a. D. e. a. n. a. m. e. a. c. u. r. e. t.
V. B. T. R. A. H. E. F. T. E. S. e. f. a. m. u. l. a. x. p. i. I. u. d. m. i. l. a. a. b. o. b.
t. u. t. i. b. p. f. i. d. o. r. u. m. q. u. e. e. a. p. s. e. q. u. e. b. a. n. t. i. n. e. o. d. e. c. a. s. t. e. l. l. o. q. u. o.
f. u. g. e. r. a. t. s. c. i. l. i. c. e. t. t. h. e. t. a. n. u. o. c. a. b. u. l. o. a. b. i. n. i. m. i. c. i. s. i. s. e. q. u. i. t.
D. u. c. i. t. u. r. a. e. n. i. m. n. u. r. u. s. s. u. a. q. u. o. s. d. a. p. c. e. r. e. s. s. u. o. s. f. i. l. i. o. s. i. n.
q. u. a. t. i. t. a. t. i. s. t. u. m. m. a. e. g. o. m. m. o. n. e. l. o. q. u. o. r. u. a. l. i. d. a. e. u. m. a. n. u.
a. d. p. e. n. d. u. m. e. a. i. l. l. u. c. d. i. r. e. x. i. t. P. r. e. s. c. i. a. u. e. r. o. x. p. i. m. e. m. o.
r. a. t. a. f. a. m. u. l. a. f. u. t. u. r. o. r. u. m. a. n. t. e. f. a. t. u. m. p. r. i. m. i. s. u. u. p. a. u. l. u. m.
a. c. c. e. r. s. i. e. n. s. m. o. n. u. i. t. e. u. m. s. a. c. r. a. m. i. s. s. a. r. u. m. s. o. l. l. e. p. n. a. m. o.
d. u. l. a. r. i. o. s. e. s. s. i. o. n. e. q. u. e. s. u. a. a. n. t. e. s. c. r. u. t. a. t. o. r. e. m. c. o. r. d. i. u. m. e. f.
f. u. n. d. e. n. s. b. e. n. i. g. n. i. s. s. i. m. e. o. s. c. i. a. i. a. d. e. p. c. i. p. i. e. n. d. i. s. b. e.
n. e. f. i. c. i. u. s. a. l. t. i. s. s. i. m. i. a. r. m. i. s. f. i. d. i. s. e. i. p. s. a. m. t. o. t. a. m. u. n. i.
e. n. s. o. r. a. c. i. o. n. i. p. r. o. c. u. b. e. n. s. d. o. p. r. e. s. e. s. e. f. f. u. d. i. t. q. u. e. e. i. s. p. i. m. i. m.
i. p. s. e. c. r. e. a. u. e. r. a. t. i. p. a. c. e. d. i. g. n. a. r. e. t. s. u. s. c. i. p. e. i. n. e. l. e. b. r. i.
t. a. t. e. d. e. h. i. n. c. m. i. s. s. a. r. u. m. p. a. c. t. a. d. i. m. i. c. i. s. e. c. o. r. p. o. r. i. s. e.
s. i. n. g. u. i. n. i. s. p. a. r. t. i. c. i. p. a. c. i. o. n. e. m. u. n. i. e. n. s. p. s. a. l. m. o. d. i. a.
i. d. e. f. e. s. s. a. m. i. n. t. e. o. c. i. n. e. r. e. s. t. u. d. i. u. m. V. e. n. i. s. s. p. o. n. s. a. x. p. i.
L. e. s. p. e. q. u. o. f. a. c. t. o. s. u. p. n. o. t. a. t. i. t. y. r. a. n. n. i. d. o. m. u. m. u. l. l. i. a. d.
q. u. i. s. i. u. a. l. u. a. s. d. i. s. r. u. p. e. n. t. e. s. r. e. l. i. n. q. u. i. t. e. s. s. o. c. i. o. r. u. m. s. o. r. i. n.
s. e. c. u. s. a. r. m. a. t. o. s. f. r. a. m. e. i. s. c. l. y. p. p. e. i. s. q. u. e. s. t. a. t. u. u. m. i. p. s. i.
a. u. t. c. a. p. i. t. a. n. e. i. h. o. m. i. c. i. d. e. t. u. m. n. a. g. o. m. m. a. s. q. u. e. p. u. u.
c. i. s. s. e. c. u. a. s. s. u. m. p. t. i. s. c. u. b. i. c. u. l. u. m. q. u. o. d. i. f. a. m. u. l. a. i. c. u. m.
b. e. b. a. t. o. s. t. r. u. d. i. s. r. u. p. e. n. t. e. s. i. g. d. i. u. n. t. b. a. c. h. a. n. t. e. s.
Q. u. i. b. b. e. a. t. a. I. u. d. m. i. l. a. h. u. m. i. l. i. t. e. r. e. s. u. o. c. e. Q. u. e. n. a.
r. e. p. e. n. t. i. n. a. u. o. s. u. e. s. a. m. i. a. a. g. i. t. a. t. E. t. n. e. s. u.

Václavsko-Ludmilské legendy

• Kristiánova legenda (konec 10. stol.?)

- = *Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eis*
- Objevena až v 17. stol., úvodem se hlásí do 10. stol.
- Vypráví o sv. Václavovi a Ludmile, ale i Cyrilovi a Metodějovi
 - Počátky křesťanství v Čechách a na Moravě
 - Zásluhy sv. Ludmily, její umučení a *translatio*
 - Život a zásluhy sv. Václava, pohřeb, *translatio*, světcovy zázraky
- Autorem pravděpodobně benediktinský mnich (vliv italského prostředí)
- Pramenem pro sepsání byla *Crescente fide*
- Nejrozsáhlejší z legend, vyspělý styl

Kristiánova legenda, kap. 6

Když tedy blažený kníže Václav s pomocí Kristovou spořádal tu upevnil svoji říši, ani můj duch, jazyk, řeč, ani papír by nestačily vystihnout, jak se osvědčoval před Kristem tu jakou nádobou vyvolenou se ukázal, tu také proto, že břemenem hříchu jsem obtěžkán, nemohu vylíčiti, jakých škod vojín Kristův, Pánu svému slouže, d'áblu nadělal tu co snopků do stodoly Kristovy jakožto věrný sluha jeho sklídl. Ale abych přece z mnohého něco málo pověděl, Václav od dětství se neuchyluje od kázně Páně, pravdomluvný byl v řeči, spravedlivý na soudu, věrný ve všem, co mu svěřeno, míru lidské dobroty překonáváje (...)

V službách Božích tak byl horlivý, že denně obětní chléb vlastníma rukama připravený Pánu přinášel. Neboť v čas žní v tichu tmavé noci na své pole vycházel tu s nevěrnějšímu sluhou svým, o kterémž později budu vyprávět zvláštní zázrak, znamenitě dokazující zásluhy jich obou, pšenici žal a na svých ramenech domů nosil, na ručním mlýnku mlel, sám zároveň jsa pekařem i knížetem mouku prosival, pro vodu chodil a v noci ji vážil, říkáje: Ve jménu Otce, i Syna, i Ducha svatého; a také domů ji donášel, s onou jemnou moukou ji mísil a hostie dělal. Též na vinici spsáchával, hrozny trhal a vlastníma rukama vymačkával, víno do džbánu naléval a k svatě oběti uchovával. A poněvadž pověrečné obřady pohanské nebyly ještě z kořene vymýceny a přemnoho mužů chvátávalo obětovat ohavné žertvy démonům, a jídlem a nápojem z nich se poskvřovali, on nikdy s nimi nedržel spolku, nýbrž vždy se jim vyhnul, vymysliv si nějakou záminku. Žaláře pobořil, šibenice a mučidla, jež až do té doby sloužily k popravování lidí, ve svém milosrdenství do základů strhal a chrámy pohanské se zemí srovnal.

Když se o tom dověděli křesťané, jako včely do úlu se k němu hrnuli, kněží, jáhnové a přecetní sluhové Boží z Bavor, Šváb a jiných zemí, s ostatky svatých a hodnými knihami. Tyto všecky s velkou ctí přijímal a radostně vítal, jak se slušelo, a bohatě zlata nebo stříbra hodnost, krzen, otroků i oděvů mnoho rozdával a všem, jak potřebí bylo, sloužil.

FIGVRA

Václavsko- ludmilské legendy

- Další legendy o sv. Václavu
 - Vavřincova legenda (11. stol.)
 - Oriente iam sole I, II, Ut annuncietur I, II (12- 13. století)
 - Karel IV.: Legenda o sv. Václavu
 - 1358
 - *Crescente religione christiana*
- Proměny sv. Václava v legendách
 - 10. stol. – Václav jako ideální mnich
 - 12./13. stol. – Václav jako ideální rytíř
 - 14. stol. – Václav jako ideální panovník

Liber viaticus
(Cestovní breviář
litomyšlského
biskupa a kancléře
Karla IV. Jana ze
Středy), cca 1360

Václavsko- ludmilské legendy

- Základní ludmilská legenda
 - ***Fuit in provincia Bohemorum*** (10. stol.)
 - starší nedochovaná verze pramenem pro ludmilskou část Kristiánovy legendy
 - Vznik v Řezně, předlohou Arbeo z Freisingu – Legenda o sv. Jimramovi (srov. *Crescente fide*)
 - Adaptace v české verzi *Legenda aurea*

Vojtěšské legendy

- Psány pouze latinsky
- **Canapariova legenda** (*Vita prior, Život Římský*; 10/11. stol.)
 - *Est locus in partibus Germanie*
 - Autor zřejmě Jan Canaparius (+ 1004)
 - Snad podklad pro Vojtěchovu kanonizaci
 - Zdůraznění mnišského ideálu – „vita contemplativa“

Pohledme nyní, jak velmi byl obdařen svatou prostotou, mezi jinými ctnostmi, jež měl. Jednoho dne, když šel ze školy, druh, jenž ho provázel cestou, porazil na zem kolemjdoucí dívku a žertem ho na ni svalil. Žáci se sběhli a s nesmírným řehotem očekávali, co bude dělat. Protože se dotkl dívky, třeba oblečené – taková bláhovost! – hned myslel, že už se opravdu zasnoubil. Proto zdvihaje se od jemu odporné dívky, dal se ten bezelstný chlapec do přehořkého naříkání a oči mu bez ustání zalévaly slzy: „Běda mi, oženil jsem se,“ naříkal a ukazoval prstem na strůjce zlého činu: Tenhle způsobil, že jsem se oženil!“ Protože se již tehdy takto a podobně choval mladíček plný Boha, upíraly se na něj oči mnoha lidí, kteří se divili jeho chování a říkali: „Hojně požehnal Bůh tomu chlapci, který jsa dosud v dětském věku, stoupá tak přímo vzhůru k dokonalosti.“

Vojtěšské legendy

Smrt sv. Bruna

- **Legenda Brunona z Querfurtu** (*Vita altera, Život saský*; před r. 1009)

- Incipit *Nascitur purpureus flos*
- Autorem Bruno z Querfurtu (+ 1009)
 - Spolužák a spolupracovník sv. Vojtěcha – zahynul mušenidckou smrtí při misii v Prusku
- Prameny: Canapariova legenda, svědectví současníků, údajně Vojtěchův vychovatel Radla
- Důraz kladen na Vojtěchovu misijní činnost a mučednictví – „vita activa“

Po devět let broudil v školské aréně zbraně svého nadání, a dobývá z půdy srdce skryté chápání, probíjel se ke dni vědění proti husté noci nevědomosti. Pak jim učitele odňal dvůr královský (...) Vrátil se i Vojtěch s novým jménem, nesa s sebou sladké prameny moudrosti, a pohled na syna způsobil drahým rodičům velikou radost. Celý ten čas byl bujný jako každý druhý, oddával se světským rozkošem a vyhledával mladické rozkoše: libuje si v jídle a pití, schluje tvář k zemi jako zvěř, nedovedl hledět zpřímá k nebi. Zemřel pak biskup české provincie. A je-li tomu tak, jak se proslýchalo, vyznal zoufalým hlasem kolemstojícím, že ho černí a nečistí duchové pro omyly jeho života unášejí do pekla. Tehdy byl Vojtěch mezi těmi, kdož přihlíželi posledním okamžikům a slyšeli slova umírajícího. A ten pohled, jak později v klášteře doznal opatovi, naplnil ho velikou hrůzou a uvedl ho na cestu spásy. I počal od té chvíle napravovati své mravy, krotiti své vášně a spalovati tělesné touhy ohněm lásky Boží.

Vojtěšské legendy

- **Verše o umučení svatého Vojtěcha** (*Versus de passione sancti Adalberti*; 11.-12. stol.?)
 - Incipit *Quattuor immensi*
 - Básnické zpracování Canapariovy legendy
 - Leoninské hexametry (rýmované)
 - Vliv na Kosmovu kroniku

Takové povahy jsa, on domů se navracel spěšně jednoho dne - jak jeho byl zvyk, jsa rozničen láskou ke Kristu; soudruzi pak jej cestou doprovázeli. Kolem šla dívka, a jeden z nich, když spatřil tu dívku, ihned v bujném žertu ji srazil a povalil na zem, jeho pak, ač se vzpíral a zpěčoval, porazil na ni. Soudruzi propukli u velký smích, a stojíce kolem, čekali, dychtíce zvědět, co bude ten mladíček dělat. Ó ty prostoto krásná, ty svatě přítelko ctnosti! On byl přesvědčen již, že zhřešil, ba že je ztracen; o ze se dotkl, ač nerad, té dívky, oděné šatem, těžce se zarmoutil hned a v slzách promlouval takto: "Běda mi! To, čeho vždy jsem se bál a vystříhal v duchu tak jako hada, se stalo. Buď Bůh mi svědkem, já nerad, násilím přinucen byv, jsem ležel na zemi s dívkou; přece však, dotknuv se jí, jsem tuším zhřešil s tou palmou. Zatímco přerýval vzlykot ty zbožné hochovy nářky, prstem ukazoval, kdo zavinil takový skutek: "Tenhle," tak děl, "mě s dívkou oženil, ač jsem se bránil." Množstvím takových skutků, v nichž ctnost svou úžasnou jevil. velké docházel slávy, ač nikdy ji nevyhledával; všichni se divili jemu a zároveň říkali všichni: "Tohoto povýšil Bůh a bohatě požehnal jemu za to, že takto jsa mlád a útlý doposud, střeží božích příkázání. Ó blažené, blažené dítě, jestliže Spasitel dobrý, až v poslední hodině přijde, napořád takto bdělým pak nalezne věrného sluhu!"

Legends o sv. Prokopovi

*Nedochovaná
staroslověnská
legenda z 11. stol.?*

Vita minor
(1. pol. 12. stol.)

- Autorem mnich Sázavského kláštera
- Chvála slovanské liturgie
- Prostý, lidový styl
- Prokop jako „svatý násilník“

Vita antiqua
(2. pol. 13. stol.)

Vita maior
(Pol. 14. stol.)

- Rozšíření Vita minor

Staročeská legenda
o sv. Prokopu (14.
stol.)

- Zpracování Vita minor
- Prostý styl

Vita minor, 27

Opat Blažej, vybaven dostatečným svědectvím místních, se s dvěma bratry vydal k papeži Inocencovi III., aby mu vyložil celou věc týkající se blaženého Prokopa a doložil ji písemným svědectvím. Papež si však z předložených spisů a z toho, co opat řekl, nic nedělal, a zlehčoval svatost tak skvělého muže. Opat pak papeže mnohokrát upomínal ve věci jemu svěřené, a strávil takto celý rok, až mu došly prostředky a stejně ničeho nedosáhl. Proto uctil práh papežského stolce a dokončení této povinnosti svěřil <v modlitbě> blaženému Prokopovi. Téže noci vstal a vydal se zpět.

Hned na to, jak bylo přislíbeno, blahoslavený muž přispěchal na pomoc. Jakmile opat Blažej vyšel za brány města, Prokop s opatskou holí se náhle zjevil v ložnici papeže Innocence a řekl mu: „Proč jsi váhal? Proč jsi to zdržoval? Jak dlouho jsi nechal moje tělo někde poníženež ležet? Jak sis mohl dovolit nechat odejít mého kaplana s prázdnou? Jesli jej okamžitě nepovoláš zpátky – zrovna totiž vychází za městské hradby (...) – a neoznámíš svědectví o mém těle a nedopřeješ mi náležité pocty, tak v tobě tou holí udělám díru!“ Řekl a pohrozil mu berlou.

Dvať Prokop se ukazal Papežovi
Innocentiusovi III. qemu hrozil z r.

Vita maior

Jakýsi muž byl za strašlivého řevu zmítán bĕsnĕnĕm neĕistĕho ducha tak, že jej sotva dokázali na místě udržet ti nejsilnější muži. Jeho blízkým se však podařil jej spoutat a přivést ke svatĕmu otci <Prokopovi>, aby jej svĕm zaslůžným zakroĕenĕm a modlitbou vylĕčil. Dĕmon na Prokopa křičel: „Jak ti ubližuji, Prokope, a proč mĕ vyháníš?“ A zmĕtal tím ĕlovĕkem o to více. Svatĕy otec tomu ĕlovĕku nařídil půst a navíc vybral jednoho z bratrů, který se obzvláštĕ oddával modlitbĕ a vymĕtání, aby se týden postil a modlil s nĕm. Po týdnĕ sám svatĕy otec Prokop vykonal exorcismus a když jej obvyklĕm způsobem ukonĕil, z úst postiženĕho náhle vyletĕl neĕistĕy duch v podobĕ ĕernĕho ptáka a usedl na střeše kostela. Když Prokop pokračoval v modlitbĕ, pták spadl ze střechy na zem a roztřĕštil se na všechny strany. A od tĕ doby se díky milosti Boha všemohoucího tomu posedlĕmu ĕlovĕku už za celĕy život nepřihodilo, že by jej ovládl dĕmon.

Staročeská legenda o sv. Prokopovi

(4)

Když prvu noc na jitřní vstachu
a do kostela se brachu,
svatý Prokop u dřví stáše,
těm Němciem porokováše:
„Povězte mi, kde jste se zde vzěli,
co-li jste na tomto místě sděli?“

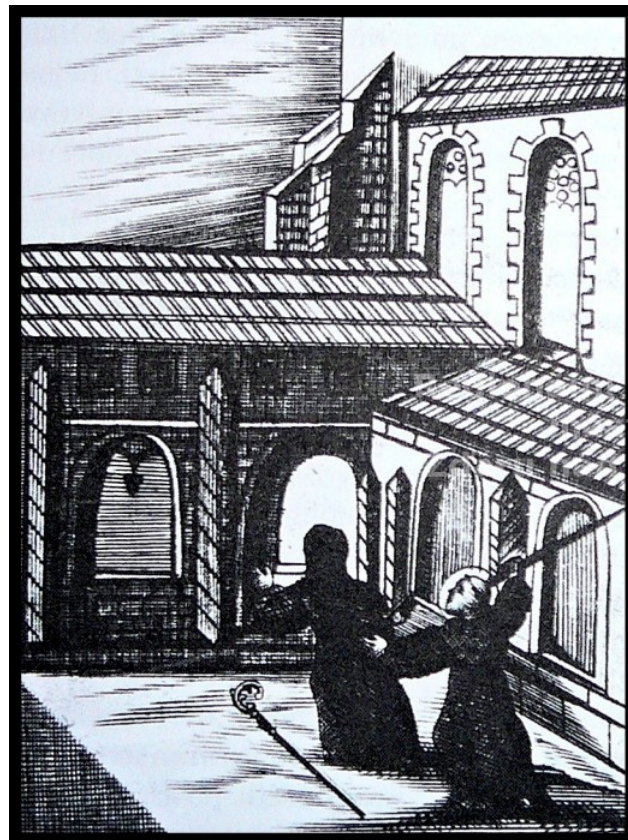
(...)

Svatý Prokop, vida jiného jazyka,
povědě jim a takto řka:

„Ba, Boží mocí kazuji vem,
náhle, soci, odtudto ven;
pakli toho neučiníte,
Boží kázeň nad sobú uzříte!“

(...)

To mluvě, v rucě berlu drzieše,
jíž nemilostivě Němcě tepieše.
Němci ijedné odpovědi nejmiechu,
jedno druh před druhem běžiechu;
nic na cestu netázachu,
jedno jako kozlové skákáchu.

Legendistická biografie

- Život Milíče z Kroměříže
 - Po 1374 (Krátce po Milíčově smrti)
- Život Arnošta z Pardubic (Vilém z Lestkova, + 1369)
- Život Jana z Jenštejna (1400-1403?)
 - Petr Clarificator

- Texty obsahují jak legendistická schémata, tak zřejmě reálný popis osobností
- Možné podklady pro kanonizační proces?

Náhrobek Jana z Jenštejna v bazilice Santa Prassede v Římě